

ประกาศกรมทรัพย์สินทางปัญญา

เรื่อง การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

เครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน

ทะเบียนเลขที่ สช 62100125

เพื่อให้การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นไปตาม พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 กรมทรัพย์สินทางปัญญาจึงออกประกาศไว้ ดังต่อไปนี้

ให้ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน คำขอเลขที่ 61100180 ทะเบียนเลขที่ สช 62100125 ซึ่งมีรายการทางทะเบียนตามบัญชีแนบท้ายประกาศฉบับนี้

ทั้งนี้ ให้มีผลตั้งแต่วันยื่นคำขอขึ้นทะเบียน 1 มิถุนายน 2561

ประกาศ ณ วันที่ ๙ กรกฎาคม พ.ศ. 2562

ร.ท. -

(นายทศพล ทังสุบุตร)

อธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญา

ทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

เครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน

- (1) เลขที่คำขอ 61100180 ทะเบียนเลขที่ สช 62100125
- (2) วันที่ยื่นคำขอ 1 มิถุนายน 2561 วันที่ขึ้นทะเบียน 1 มิถุนายน 2561
- (3) ผู้ขอขึ้นทะเบียน
1. จังหวัดนครราชสีมา
 2. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
 3. กลุ่มอาชีพเครื่องปั้นดินเผาตำบลด่านเกวียน
ที่อยู่
1. ศาลากลางจังหวัดนครราชสีมา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา 30000
 2. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา 340 ถนนสุรนารายณ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา 30000
 3. เลขที่ 45 หมู่ 8 ตำบลด่านเกวียน อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา 30190
- (4) รายการสินค้า เครื่องปั้นดินเผา

(5) คุณภาพ ชื่อเสียง คุณสมบัติหรือคุณลักษณะเฉพาะของสินค้า

คำนิยาม

เครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน (Dan Kwian Pottery) หมายถึง เครื่องปั้นดินเผาชนิดไม่เคลือบ ที่ทำการเผาด้วยอุณหภูมิสูง เมื่อเผาแล้วมีสีของดินตามธรรมชาติ มันเงา เนื้อดินมีความแข็งแกร่ง ทนนาน เมื่อเคาะจะมีเสียงดังกังวาน ไม่แตกร้าว หากเป็นภาชนะบรรจุน้ำไม่รั่วซึม ซึ่งผลิตตามกรรมวิธีการผลิต เครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียนที่เป็นเอกลักษณ์สืบทอดต่อกันมาของชาวบ้าน ในเขตพื้นที่ตำบลด่านเกวียน ตำบลท่าจะหลุง ตำบลท่าอ่าง และตำบลละลมใหม่พัฒนา ของอำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา

ลักษณะของสินค้า

(1) เครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน เป็นเครื่องปั้นดินเผาชนิดไม่เคลือบเนื้อดิน รูปแบบของผลิตภัณฑ์ เช่น ของใช้ในครัวเรือน ของประดับตกแต่ง เป็นต้น

(2) ลักษณะทางกายภาพ

- รูปทรง ทรงเรขาคณิต ทรงอิสระ ทรงจากรูปแบบธรรมชาติและล้อเลียนธรรมชาติ
- เนื้อดิน มีความแกร่ง เมื่อเคาะจะมีเสียงดังกังวาน
- สี สีของดินตามธรรมชาติ
- พื้นผิว มีความมันเงา จากการหลอมของซีเมนต์ในขณะการเผาที่อุณหภูมิสูง

กระบวนการผลิต

การเตรียมดิน

(1) แหล่งดินเหนียว และดินทรายที่นำมาผลิตเครื่องปั้นดินเผาต้องมาจากเขตพื้นที่อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา

(2) นำดินเหนียวมาเลือกเศษวัสดุ เศษใบไม้ รากไม้ กรวด หินหรือสิ่งเจือปนอื่นๆ ทิ้ง และนำมาบดจากนั้นร่อนผ่านตะแกรง ที่มีความละเอียดอย่างน้อย 32 เมช (Mesh)

(3) นำดินเหนียวที่ผ่านการร่อนและดินทราย ชั่งตามส่วนผสมในปริมาณที่เหมาะสม คลุกเคล้าให้เข้ากัน แล้วใส่ลงในหลุมดิน หรืออ่างซีเมนต์ เป็นต้น จากนั้นผสมน้ำตามความเหมาะสม และใช้เวลาหมักอย่างน้อย 24 ชั่วโมง ควรใช้ผ้าคลุมหรือสังกะสีปิดทับ เพื่อไม่ให้น้ำระเหย และป้องกันเศษสิ่งสกปรกผสมในระหว่างการหมักดิน

(4) ทำการนวดดินโดยการใช้เครื่องรีดดิน

การปั้น

(1) การปั้นหรือการขึ้นรูปด้วยพละมือหรือแป้นเหล็ก โดยใช้แรงงานคนในการขึ้นรูป ซึ่งจะช่วยให้ช่วยในการขยับตัวแป้นให้หมุนช้าๆ หรือมีผู้ช่วยหมุนแป้น วิธีการปั้นให้นำทรายมาโรยบนพละมือหรือแป้นเหล็ก แล้วจึงนำก้อนดินที่ผ่านการรีดมาวาง จากนั้นขึ้นรูปให้ได้ความหนาหรือบางตามความต้องการ

(2) การปั้นหรือการขึ้นรูปด้วยแป้นหมุนไฟฟ้า โดยควบคุมการหมุนของหัวแป้นด้วยมอเตอร์ไฟฟ้า ซึ่งมีสวิตช์ควบคุมการเปิด - ปิด ความเร็วรอบ วิธีการปั้นเหมือนเหมือนข้อ (1)

(3) การปั้นหรือการขึ้นรูปด้วยวิธีอิสระ เป็นการปั้นในรูปแบบตามความต้องการด้วยมือ

(4) การปั้นหรือการขึ้นรูปด้วยวิธีกดพิมพ์ ด้วยบล็อกพิมพ์หรือแบบพิมพ์ในการขึ้นรูปเครื่องปั้น

การตกแต่ง

(1) ใช้ลูกกลิ้งวางบนผิวของเครื่องปั้นจากนั้นหมุนแป้นหมุน เพื่อให้เกิดลวดลายที่มีลักษณะเหมือนกันรอบเครื่องปั้น

(2) ใช้เครื่องมือแกะลายตกแต่งขณะที่ดินหมาดพอดี โดยใช้เครื่องมือขูดดินให้ลึกพอให้เห็นลวดลายที่ออกแบบไว้

(3) ใช้มีดฉลุลายตกแต่งเครื่องปั้นที่ต้องการความโปร่งแสง โดยใช้มีดปลายแหลมคมฉลุลวดลายจนทะลุเป็นลายโปร่ง เป็นการตกแต่งที่ใช้กับผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาที่เป็นโคมไฟ ตะเกียง เป็นต้น

(4) ปั้นแปะเครื่องปั้นโดยใช้ดินเหนียวปั้นประดับหรือติดแปะเพื่อตกแต่งขณะที่เนื้อดินของเครื่องปั้นยังไม่แห้งสนิท

การผึ่งและการตากแห้ง

ทำการผึ่งเครื่องปั้นให้แห้งก่อนเข้าเตาเผา โดยนำเครื่องปั้นที่ผ่านการปั้นและตกแต่งแล้วมาจัดเรียงในโรงเรือนเพื่อผึ่งลมแล้ว และนำไปตากแดด 2 - 3 แดดให้มีความแห้งเหมาะสม แล้วจึงนำจัดเรียงเข้าสู่เตาเผา

การเผา

การเผาเครื่องปั้นจะทำโดยใช้ไม้ฟืน เตาที่ใช้เผาเครื่องปั้นเรียกว่าเตาก่ออิฐ มีลักษณะคล้ายเตาทุเรียง โดยลักษณะของเตาจะต้องใช้อิฐก่อยกพื้นสูงจากพื้นดิน หลังคาเตาโค้งมนแบบหลังเต่าผนังแบบไขพื้นเตาลาดเอียง และมีปล่องไฟอยู่ท้ายเตา ซึ่งจะแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ ปากเตา กลางเตา และท้ายเตา และมีการสร้างหลังคาคลุมเตาทำให้มั่นคงแข็งแรง

ขั้นตอนการเผาเครื่องปั้น แบ่งได้ 3 ระยะ ดังนี้

(1) ระยะที่ 1 รมไฟ หรือเรียกว่า “ลุ่มเตา” เป็นการรมไฟไล่ไอน้ำออกจากเครื่องปั้น โดยจุดไฟที่ขอบไม้ขนาดใหญ่ไว้ที่ปากเตา ใช้ไฟอ่อนๆ ทิ้งไว้อย่างน้อย 24 ชั่วโมง หรือตามความเหมาะสมของขนาดเตา เมื่อสังเกตเห็นว่าเปลวไฟเข้าไปภายในเตาแล้ว จึงเผาในระยะต่อไป

(2) ระยะที่ 2 สุมไฟ หรือเรียกว่า “อูดเตา” เป็นขั้นตอนที่ให้สีพื้นในเรือนเตา โดยสีพื้นให้เต็มปากเตา อยู่เสมอ ช่วงนี้อุณหภูมิในเตาจะเริ่มสูงขึ้นสังเกตได้จากควันสีดำพุ่งขึ้นจากปล่องแล้วตามด้วยเปลวไฟปนมากับเขม่าดำ ในระยะนี้ใช้เวลาอย่างน้อย 4 ชั่วโมง และควรระวังอย่าให้ปากเตามีช่องว่างหรือโหวให้อากาศเข้าไปเผาไหม้มากเกินไป เพราะเมื่ออุณหภูมิในเตาไม่สม่ำเสมอ จะทำให้เครื่องปั้นที่บรรจุอยู่ในเตาแตกเสียหาย

(3) ระยะที่ 3 เร่งไฟ หรือเรียกว่า “ขึ้นปล่อง” ระยะนี้อุณหภูมิภายในเตาจะสูง สีของไฟจะเป็นสีแดง การเผาต้องเร่งไฟโดยใช้ไม้ท่อนเล็กๆ เเผาจนเปลวไฟสีส้มออกมานอกปล่อง หากสังเกตเครื่องปั้นที่อยู่ในเตาจะเห็นเป็นสีแดงมัน ระยะนี้ใช้เวลาอย่างน้อย 5 ชั่วโมง แล้วจึงปิดปากเตาด้วยอิฐและดินเหนียวหรือตันกล้วย ทิ้งไว้ในช่วง 4 - 5 วัน หรือ 96 - 120 ชั่วโมง จึงโกยถ่านภายในเตาออกดับด้วยน้ำ ทิ้งไว้จนอุณหภูมิภายในเตาลดลง จากนั้นนำเอาเครื่องปั้นดินเผาออกจากเตา

การบรรจุหีบห่อ

รายละเอียดบนฉลากหรือหีบห่อ ให้ประกอบด้วยคำว่า “เครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน” และ/หรือ “Krueang Pun Din Pao Dan Kwian” และ/หรือ “Dan Kwian Pottery”

(6) ความสัมพันธ์ระหว่างสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์

ลักษณะภูมิประเทศ

อำเภอโชคชัย ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดนครราชสีมา ละติจูดที่ 14 องศาเหนือ ลองจิจูดที่ 102 องศาตะวันออก มีสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูง ลักษณะลูกคลื่น มีความสูงประมาณ 175 - 271 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล บริเวณตอนใต้เป็นที่ราบสูงลาดมาตอนกลางซึ่งเป็นที่ราบลุ่ม มีลำน้ำที่สำคัญไหลผ่าน 2 สาย คือ ลำน้ำมูลเป็นแม่น้ำสายหลักไหลผ่านอำเภอโชคชัยเป็นระยะทางประมาณ 96 กิโลเมตร และลำพระเพลิงไหลผ่านตอนกลางของอำเภอ สภาพดินโดยส่วนใหญ่เป็นดินปนทราย ที่เกิดจากการสลายตัวของหินบะซอลต์ เนื้อดินเป็นดินเหนียว มีปริมาณธาตุโลหะหนัก ดินบนเป็นดินเหนียวปนทรายแป้งหรือดินเหนียวสีน้ำตาลปนแดงเข้มมาก ดินล่างเป็นดินเหนียวสีแดงหม่นหรือสีแดงหม่นเข้มมาก ปฏิกริยาทางเคมีของดินเป็นกรดปานกลางถึงเป็นกลางที่ค่า pH 6.0 - 7.0 ในดินบนเป็นกรดจัดถึงเป็นกรดจัดมากมีค่า pH 4.5 - 5.5 ด้วยสภาพภูมิประเทศดังกล่าวของอำเภอโชคชัย ที่มีแม่น้ำไหลผ่านทำให้บริเวณดังกล่าวมีการทับถมกันของชั้นดิน จนมีคุณสมบัติพิเศษที่ต่างจากที่อื่น คือ เป็นดินเหนียวเนื้อละเอียด มีแร่เหล็กและแร่ชนิดอื่นๆ ปะปนอยู่มาก ทำให้ทนทานต่อการเผาด้วยอุณหภูมิสูง ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียนจึงมีความแข็งแรง ทนทาน ไม่บิดเบี้ยวและมีคุณภาพดี

ประวัติความเป็นมา

ตำบลด่านเกวียน เป็นชุมชนเก่าแก่แห่งหนึ่งของที่ราบลุ่มแม่น้ำมูล ในจังหวัดนครราชสีมา อดีตเคยเป็นที่พักกองคาราวานเกวียนสินค้าที่ขึ้นล่องระหว่างโคราช - เขมร (กัมพูชา) ซึ่งมีพ่อค้าเดินทางมาติดต่อค้าขายสินค้ากันเป็นจำนวนมาก จนเรียกกันว่า “บ้านด่านเกวียน” ชนชาติ “ข่า” เป็นคนกลุ่มแรกที่ตั้งรกรากอยู่ที่ชุมชนด่านเกวียน จึงเป็นคนกลุ่มแรกที่ทำเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน โดยการนำเอาดินมาปั้นเป็นภาชนะใช้สอยในครัวเรือน หลังจากนั้นก็จะบรรจุทุกเกวียนนำไปจำหน่ายต่อหรือมีพ่อค้าจากหมู่บ้านใกล้เคียงมาซื้อเพื่อ

นำไปจำหน่าย โดยใช้เกวียนเป็นพาหนะบรรทุกคราวละประมาณ 50 - 100 เล่มเกวียน ได้เริ่มปรากฏหลักฐานชัดเจนเมื่อในครั้งสมัยสมเด็จพระนารายณ์ โดยได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนนี้มีการปั้นโอ่ง อย่าง เพื่อการขายมากขึ้น เนื่องจากท้องที่นี้เป็นด้านที่จะเข้าสู่ตัวเมืองนครราชสีมา ต่อมาประมาณ พ.ศ. 2500 อาจารย์ในคณะสถาปัตยกรรม วิทยาลัยเทคนิคภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ปัจจุบัน คือ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน) ได้ร่วมกันสำรวจศิลปะ และพบความแปลกใหม่ของวัสดุดินด้านเกวียน จึงได้ร่วมมือกันออกแบบให้มีรูปทรงที่แปลก เช่น ม้ารองนั่ง ตะเกียงหิน แจกันลวดลายเรขาคณิต เพื่อใช้ตกแต่งภายในวิทยาลัยฯ และช่วยกันเผยแพร่เรื่องราวของดินด้านเกวียนไปในหมู่สถาปนิกทั่วประเทศ ต่อมาเมื่อผู้สนใจออกแบบให้มีรูปร่างต่าง ๆ และนำไปใช้ในงานตกแต่งภายใน ภายนอก และงานทางด้านสถาปัตยกรรมมากขึ้น ทำให้ชื่อเสียงของดินด้านเกวียนเป็นที่รู้จักกันทั่วไป

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา คัดเลือกให้เป็นหมู่บ้าน OTOP ต้นแบบ (Knowledge Based Village Cluster) แห่งแรกในภาคอีสาน นอกจากนี้เทศบาลตำบลด้านเกวียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายในจังหวัดนครราชสีมา ยังร่วมกันจัดกิจกรรมเพื่อประชาสัมพันธ์ เครื่องปั้นดินเผาด้านเกวียนให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น โดยได้รับการสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานนครราชสีมา ในการจัดงาน “มหกรรมเครื่องปั้นดินเผาบ้านด้านเกวียน” จึงนับได้ว่า เครื่องปั้นดินเผาด้านเกวียนเป็นสินค้าหัตถกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นโคราช เป็นสินค้าที่รู้จักกันแพร่หลายทั้งในและต่างประเทศ และยังได้รับการกล่าวขานอยู่ในคำขวัญของจังหวัดนครราชสีมาที่ว่า “เมืองหญิงกล้า ผ้าไหมดี หมี่โคราช ปราสาทหิน ดินด่านเกวียน”

(7) ขอบเขตที่ตั้งแหล่งภูมิศาสตร์

ขอบเขตพื้นที่การผลิตเครื่องปั้นดินเผาด้านเกวียน ครอบคลุมพื้นที่ ตำบลด้านเกวียน ตำบลท่าจะหลุง ตำบลท่าอ่าง และตำบลละลมใหม่พัฒนา อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา รายละเอียดตามแผนที่

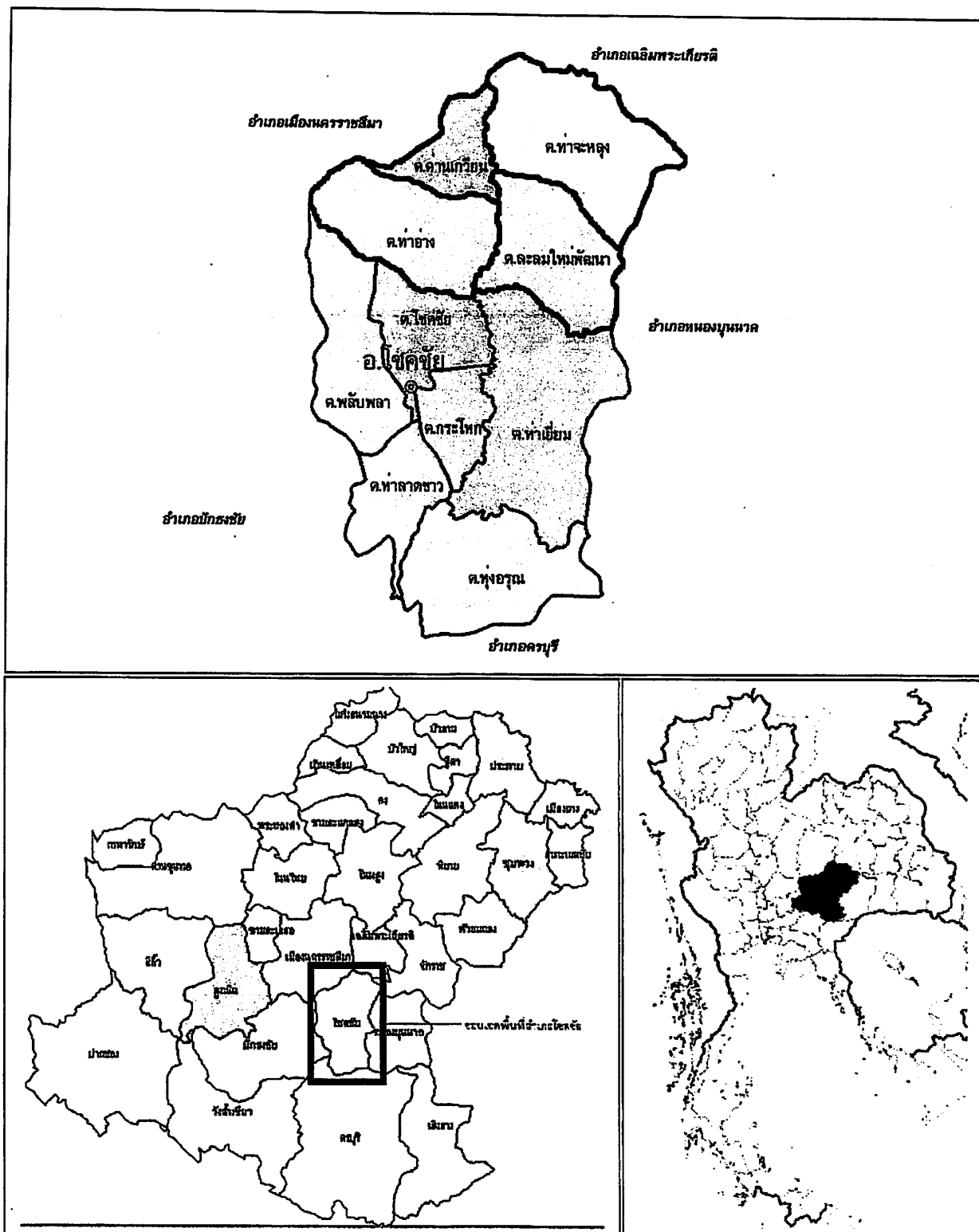
(8) การพิสูจน์แหล่งกำเนิด

- (1) เครื่องปั้นดินเผาด้านเกวียน จะต้องผลิตในเขตพื้นที่ที่กำหนด ตามกระบวนการผลิตข้างต้น
- (2) กระบวนการผลิตจะต้องผ่านการควบคุมตรวจสอบ คือ มีการขึ้นทะเบียนสมาชิกผู้ผลิตเครื่องปั้นดินเผาด้านเกวียน รวมทั้งต้องมีเอกสารกำกับเพื่อการตรวจสอบย้อนกลับได้

(9) เงื่อนไขที่นายทะเบียนกำหนดตามมาตรา 15

- (1) จัดให้มีการขึ้นทะเบียนผู้ผลิตและผู้ประกอบการค้า ที่ประสงค์จะขอใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เครื่องปั้นดินเผาด้านเกวียน
- (2) ผู้ขอขึ้นทะเบียนสมาชิกผู้ผลิตและผู้ประกอบการค้า จะต้องปฏิบัติตามคู่มือการปฏิบัติงานสำหรับสมาชิกผู้ขอใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เครื่องปั้นดินเผาด้านเกวียน และดำเนินการตามแผนการควบคุมตรวจสอบทั้งกระบวนการผลิตในระดับผู้ผลิตและระดับจังหวัด

แผนที่แสดงแหล่งภูมิศาสตร์
เครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน

ขอบเขตพื้นที่การผลิตเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน ครอบคลุมพื้นที่ ตำบลด่านเกวียน ตำบลท่าจะหลุง ตำบลท่าอ่าง และตำบลละลมใหม่พัฒนา อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา